

İstihbarat Çalışmaları ve Araştırmaları Dergisi

Journal of Intelligence Research and Studies

Ocak 2025, Cilt: 4, Sayı: 1, ss.70-81

January 2025, Volume: 4, Issue: 1, pp.70-81

ISSN 2822-3349 (Basılı/Print)

ISSN 2822-3357 (Çevrimiçi/Online)

Makaleye ait Bilgiler / Article Information

Kitap İncelemesi / Book Review

Makale Başvuru Tarihi / Application Date: 05 Aralık 2024 / 05 December 2024

Makale Kabul Tarihi / Acceptance Date: 08 Aralık 2024 / 08 December 2024

Makalenin Başlığı / Article Title

Asya İstihbarat Kültürlerine Dair El Kitabı

The Handbook of Asian Intelligence Cultures

Yazar(lar) / Writer(s)

S. Özgür UĞURDAN

Atıf Bilgisi / Citation:

Uğurdan, S.Ö. (2025). Asya İstihbarat Kültürlerine Dair El Kitabı. *İstihbarat Çalışmaları ve Araştırmaları Dergisi*, 4(1), ss.70-81, DOI: 10.61314/icad.1596706

Uğurdan, S.Ö. (2025). The Handbook of Asian Intelligence Cultures. *Journal of Intelligence Research and Studies*, 4(1), pp.70-81, DOI: 10.61314/icad.1596706

Terörizm ve Radikalleşme ile Mücadele Araştırma Merkezi Derneği

Research Center for Defense Against Terrorism and Radicalization Association

Adres/Address: Beytepe Mah. Kanuni Sultan Süleyman Bulvarı 5387. Cadde
No:15A D:58

06800 Çankaya/Ankara

www.icadergisi.com

e-posta/e-mail: editor@icadergisi.com

ASYA İSTİHBARAT KÜLTÜRLERİNE DAİR EL KİTABI

S. Özgür UĞURDAN*

Shaffer, R. (Ed.). (2022). *The Handbook of Asian Intelligence Cultures*. Rowman & Littlefield, 380 Sayfa, ISBN: 978-1538159996

Afrika İstihbarat Kültürleri El Kitabının da (Shaffer, 2023) hazırlayıcılarından tarihçi Ryan Shaffer'in editörlüğünde, 2022 yılında yayımlanan Asya İstihbarat Kültürleri El Kitabı (*The Handbook of Asian Intelligence Cultures*) (Shaffer 2022) Rusya Federasyonu ile Orta Doğu ve Güney Kafkasya'yı içerecek şekilde Asya kıtasında yer alan irili ufaklı 30 ülkede istihbarat kültürünün oluşumunu irdelemektedir.

Diğer kıtalarda da pek çok durumda gözlemlendiği üzere, Asya ülkelerindeki istihbarat yapıları üzerine de, kaynaklara erişimde yasal kısıtlamalar, faaliyetin gizliliği, yabancı dilde kaynakların azlığı gibi sebeplerle çok geniş bir literatürün olmadığı, neticede istihbarat alanındaki incelemelerin diğer stratejik alanlarla karşılaştırıldığında yetersizlik kaldığı aşikârdır. Bu itibarla kitap, Asya kıtasında genel olarak birbirinden farklı tarihsel geçmişlere ve siyasi sistemler ile jeopolitik blok aidiyetlerine sahip 30 ülkenin istihbarat kültürünü, tecrübeler temelinde oluşturulan değerler ve pratikler ekseninde irdeleyerek istihbarat çalışmaları literatürüne önemli bir katkı sunmaktadır. Uluslararası ilişkiler alanında önemli aktörler olmayan bazı devletlere de yer vermesi sebebiyle ayrıca dikkat çeken kitabın, Butan ve Brunei örneğinde olduğu üzere, literatürde daha önce sistematik olarak işlenmemiş konu başlıklarına ilk kez yer verdiği not edilmelidir.

Jeopolitik düzene dair rekabette Çin'in ağırlığının hissedildiği ve Batı'da jeopolitik tehdit algısının demokratik ülkeler ile otoriter ülkeler arasında uluslararası düzenin akıbetine dair hayati mücadele olarak merkeze konulduğu günümüz dünyasında (Biden 2022, 1), 30 ülkedeki istihbarat kültürlerini şekillendiren öğelerin, erişilebilen birincil ve ikincil kaynaklar

* Dr. S. Özgür Uğurdan, Milli İstihbarat Akademisi, ORCID :0009-0005-0107-3126

Makale Başvuru Tarihi / Application Date: 05 Aralık 2024 / 05 December 2024

Makale Kabul Tarihi / Acceptance Date: 08 Aralık 2024 / 08 December 2024

temelinde, 35 yazar tarafından yapılan detaylı bir bilimsel çalışma ile işlenmesi önemlidir. Zira, kitap bahse konu ÷lkelerdeki istihbarat topluluklarını, temelde ÷lkelerin siyasi tarihi, bağımsızlık süreçleri, iç istikrarsızlıklar, bölgesel-küresel güçler ve komşuları ile ilişkiler/sorunları çerçevesinde irdelemektedir. Böylelikle yazarlar bahse konu ÷lke istihbarat topluluklarının, iç ve dış politikada etkili olmasını sağlayan faktörleri, güvenlik yapısının ve istihbarat kültürünün evrimi ekseninde ortaya koymaktadır.

Neticede Asya kıtasında geniş bir coğrafyadaki ÷lke Servislerine dair önemli bilgiler içeren kitap, Asya siyasi tarihini, istihbarat dünyası açısından kapsamlı bir şekilde değerlendirmek açısından da faydalı bir eserdir. Uluslararası politikanın genelde kayıp boyutunu oluşturan istihbaratın kurumsal yapısının gelişimi irdelenmeden, söz konusu ÷lkelerin güvenlik arayışları ve jeopolitik düzlemde konumlarını çözümleyebilmenin oldukça zor olması da kitabın Asya çalışan uzmanlar için önemli bir başvuru kaynağı olarak belirmesine sebep olmaktadır.

Kitap ağırlık sıklentinin tekrardan Asya'ya kaydığı günümüz girift dünyasında, uluslararası ilişkiler alanında mevcut yönelimlerin ve ittifakların geleceklerinin, Asya kıtasından hareketle anlaşılması açısından önemli bir tarihsel perspektif de sunmaktadır. Kitabın da ortaya koyduğu üzere, pek çok Asya ÷lkesinde, istihbarat servisleri ile politikacılar arasındaki ilişkilerin seyri, yasama-yargı-kamuoyu denetiminden de uzak bir şekilde, İstihbarat Topluluğı'nun iç ve dış politikada etkisi üzerinde belirleyici olmaktadır.

Bu bağlamda Sun Tzu ve Kautilya'dan günümüze istihbarat teorisine de önemli düşünsel katkı sunmuş olan Asya kıtasındaki istihbarat kültürüne dair içerdiği veriler itibarıyla kitap, istihbarat çalışmaları alanı için bir başvuru kaynağı olarak belirlemektedir. Getirdiğı tarihsel yaklaşım ve istihbarat yapılarına dair içerdiği analitik sunum sebebiyle kitabın güncelliğini uzun süre muhafaza edeceği söylenebilecektir. Kitabın ayrıca ileriki dönem araştırmaları için de ufuk açıcı olduğu belirtilmelidir.

Etnik/dinsel anlamda homojen olmayan pek çok Asya ÷lkesinde, ÷lkenin bütünlüğü ve sınırların güvenliğinin korunması önemli bir mesele olarak kuruluş yılları itibarıyla belirlemektedir. Söz konusu sınır sorunlarına organize suçlar ile mücadele ve son yıllarda mülteciler sorunlarının da eklenmesi, güvenlik meselesini neticede ise istihbarat servislerini daha da önemli kılmaktadır. Ayrıca bazı Asya ÷lkelerinde Batı Bloğunun desteğiyle Soğuk

savaş döneminde yürütölen komünizmle mücadelenin de söz konusu ölkelerin istihbarat kùltürlerin de önemli izler bıraktığı anlaşılmaktadır.

Keza, ağırlıkla Güney Asya'da sömürgeci ölkelerden (İngiltere, Fransa, Hollanda, Portekiz) ikinci dünya savaşı sonrasında elde edilen bağımsızlıklar ve bazı ölkelerin (Hindistan, Pakistan, Endonezya) bölünmeleri ile Orta Asya'da Sovyet Birliği'nin yıkılması neticesinde kazanılan bağımsızlıklar sonrasında oluşturulan devletlerin, istihbarat kùltürleri üzerinde, geçmiş dönem sömürge tecrübelerinin derin izler bıraktığı da anlaşılmaktadır.

Nitekim İngiliz Sömürgeciliğinin, idare ettiği ölkelerde, polis yapılanmaları bünyesinde, ölkede içi muhalefeti takibe yönelik oluşturduğu "özel büro" isimli istihbarat yapılarının, bağımsızlık sonrasında, felsefesi itibarıyla varlığını farklı isimler altında olsa dahi muhafaza ederek istihbarat kùltürünü şekillendirmeye devam ettiği belirtilebilecektir. Ayrıca, Sovyet KGB geleneğinin, Orta Asya Cumhuriyetleri'nde, bağımsızlığın kazanılması sonrasında, gerek iktidarda bıraktığı elitler gerekse yapısal olarak zamanla tekrardan model olarak kabul edilmesi cihetiyle etkisini güçlü bir şekilde koruduğu, kitabın altını çizdiği temalardandır.

Ayrıca istihbarat organizasyonlarının siyasileşmesi ve iç güvenliği önceleyen bir anlayışın istihbarat faaliyetine egemen olmasının, pek çok Asya ölkesinde istihbarat kùltürünü şekillendirdiği anlaşılmaktadır. Bu kapsamda, istihbarat servisinin siyasileşmemesi açısından istisnai bir örnek olarak beliren Moğolistan Servisi'ne dair bölüm kadar gelişmiş bir ölkede olan Güney Kore'de, istihbarat teşkilatının Başkanlık seçimlerinde partizan politikalar izlemesinin sebep olduğu skandallar neticesinde son yıllarda yaşanan reform çabalarına dair güncel örnekleri içeren kısım da dikkat çekicidir.

Ölkede servislerinin alfabetik düzene göre irdelendiği kitapta nüfusları, büyüklükleri ve jeopolitik ağırlıkları gözlemlenmeden bütün ölkede Servislerine yaklaşık 15 sayfa ayrılarak eşit davranılmasının da etkisiyle, Asya'da kamuoyu bilinirliği açısından ön plana çıkan bölgesel/küresel oyuncuların Servislerine kitapta özel bir muamele yapılmamaktadır. Kitaba getirilebilecek bir diğer temel eleştiri ise Türk Dünyası özelinde Orta Asya Türk Cumhuriyetleri Servisleri ile Milli İstihbarat Teşkilatı (MİT) arasındaki ilişkilere yer vermekte oldukça yetersiz kalması olabilir.

Günün sonunda Asya'da incelenen pek çok ölkede Servisi'nin iç muhalefete veya ayrılıkçı hareketlere karşı rejimin güvenliğinden de sorumlu olması,

Servislerin kaderinin siyasi iktidarın devamına tabi olması sonucunu doğurmaktadır. Bu itibarla söz konusu Asya ülkelerinde İstihbarat Servislerinde reforma gidilmesinin denetim ve şeffaflık süreçlerinden ziyade ülke güvenliğini etkileyecek istihbarat başarısızlıkları veya (çoğu kişisel mahiyette olan) siyasi iktidarda yaşanan köklü değişimler gibi faktörlere bağlı olduğu anlaşılmaktadır.

Bu itibarla, pek çok Asya ülkesinde İstihbarat Servislerinin rejimlerin korunmasına amacıyla “güvenlik servisi” kurgusuyla faaliyet gösterdiği, kıtadaki büyük ülke örnekleri dışında, dış istihbarata yönelimin ise kısıtlı kaldığı anlaşılmaktadır. Bu bağlamda, dış istihbarata yönelimin ağırlıkla rakip komşu/bölgesel güçlerle sorunlu ilişkiler, sınır problemleri, organize suç faaliyetleri, diasporanın takibi ve 11 Eylül sonrasında terörizmle mücadele ile Afganistan öznesinde artan uluslararası işbirliğinin yansımaları olduğu belirtilebilecektir.

Ayrıca kitapta irdelenen Asya ülkelerinin önemli bir bölümünün, dış operasyonlara açık olduğu, neticede de Kontr-espionaj anlamında da güçlü bir yapı ortaya koyamadığı belirtilebilecektir. Kontr-espionaj bağlamında kitapta yer alan belki de en dikkat çekici örnek Hindistan İç Servisi’nin, ülkesinin 1998 yılında gerçekleştirdiği nükleer denemenin, ABD İstihbarat Topluluğu tarafından öğrenilmesini engellemesidir. Keza, İsrail gizli servisi MOSSAD’ın Singapur Servisi başta olmak üzere bazı ülke Servislerinin kurulum ve eğitim aşamalarında oynadığı belirleyici role dair kitapta yer alan bilgiler Güney Asya’daki dengeler açısından dikkat çekicidir.

Söz konusu veriler ışığında ve artan jeopolitik gerilim ekseninde, bahse konu ülke Servislerinin Çin’in çevrenmesi, Hindistan-Çin ile Hindistan-Pakistan bölgesel rekabeti, Endonezya ve Malezya ile ilişkileri, Sovyetler Birliği sonrasında Orta Asya’da güç mücadelesi, enerji yollarının güvenliği, terörizmle ve organize suçlarla mücadele, Afganistan’daki gelişmeler ana temaları eksenlerinde birbirleri ve bölgesel/küresel güçlerle işbirliklerine yöneldikleri anlaşılmaktadır.

Kitapta ilgili ülke bölümlerinde yer alan veriler ışığında, 30 ülkenin İstihbarat Topluluğuna dair bir özete, bahse konu ülkeler özelinde istihbarat kültürüne dair spesifik durumların daha net anlaşılması açısından aşağıda yer verilmektedir. Bu bağlamda;

- Gerekli yeterli kaynaklara ve tecrübeye sahip olmayan ve 2022 yılında Afganistan’da tekrar kontrolü ele geçiren Taliban yönetiminin etnik, dini ve

kabile seviyesinde bölünmüş ve dış servislerin müdahalesine açık olan, kendisi ile mücadeleye adanmış bir önceki Servisin lağvedildiği Afganistan'da, güçlü bir İstihbarat teşkilatına sahip olamayacağı, korku temelinde bir yönetim ile de toplumsal gelişmeyi sağlayamayacağını not edildiği,

- Bir düzineden fazla İstihbarat Servisi'nin olduğu Pakistan'da Servisler Arası İstihbarat Direktörlüğü (ISI)'nin temel istihbarat aktörü olduğu, yaklaşık 70 yıllık tarihi temelinde ulusal güvenlik merkezli çalışan Servisin Hindistan ile mücadele ve Pakistan'ın güvenliğinin sağlanması, komünizmin çevrenmesi, terör ile küresel savaş dönemlerinde çok boyutlu roller üstlendiği, kuruluşunda İngiliz Gizli Servisi (MI6) sonraki dönemde ise ABD Merkezi Haberalma Örgütü (CIA) ile yakın ilişkiler geliştirdiği, Pakistan İstihbarat Topluluğu içerisinde askeri personelin etkisinin belirgin olduğu, siyasi ve askeri kanadın ISI çalışmaları üzerinde kendi çıkarları kapsamında kontrol kurabildiği, ABD'nin Afganistan'dan çekilmesi ve Hindistan'ın artan bölgesel etkinliğinin ISI'nin görevlerini de çoğalttığı, mevcut çok boyutlu risk ortamında teknolojik yeniliklere uyum sağlamak ile güçlü bir analiz birimine sahip olmanın ISI'nin temel güncel öncelikleri arasında yer aldığının kaydedildiği,

- Geniş bir yelpazede birbiri ile yarışan sivil ve askeri istihbarat Servislerine sahip olan radikal terör, sınır sorunları ve mülteci problemi ile mücadele eden Bangladeş'te, merkezi anlamda istihbarat servisleri arasında koordinasyonu sağlamaya yönelik bir istihbarat reformuna ihtiyaç duyulduğunun vurgulandığı,

- Çin Devlet Güvenliği Bakanlığı (MSS)'nin siber espionaj, teknoloji hırsızlığı ve elemanlanma açısından ciddi başarılar sergilemeye devam etse dahi Çin Komünist Partisi'nin sıkı kontrolü sebebiyle, analiz anlamında bir üstünlük sergilemeyeceği, rejime bağlılık ekseninde yolsuzluklarla mücadele açısından da bir enstrüman olarak kullanılacağı, neticede Servisin ağaçları görmekten ormanın fark edemeyeceği bir kültürel ortamda faaliyet gösterdiğinin belirtildiği,

- Kamboçya'da 1985'te iktidara gelen Hun Sen'in istihbarat teşkilatı üzerinde maksimum kişisel kontrol sağladığının, yönetimin siyasi çıkarlarına hizmet eden Servisin tarihsel bir sıralama ile Fransa, ABD, Vietnam ve Çin'den eğitim desteği aldığının ve dış etkilere açık olduğunun not edildiği,

- ABD etkisine son veren 1975 Komünist devrimi sonrasında Vietnam ile köklü ilişkiler kuran Laos'ta Vietnam ile ilişkilerin zayıflaması ve Sovyetler Birliği'nin dağılması sonrasında artan Çin ağırlığına da gönderme yapılmak suretiyle, Laos'un dış güçler tarafından adam kaçırma vb. eylemlerin organize edilebildiği bir coğrafyaya bürünmesinin altının çizilerek Bakanlık seviyesindeki Laos İstihbarat yapısının "iç düşmana" yönelik faaliyetleri ile Çin ile gelişen ilişkilerine vurgu yapıldığı,

- Hindistan'ın bir ölçüde sömürgeci İngiltere yönetiminden devralınan geniş bir İstihbarat teşkilatı yapısına sahip olduğu, yaşadığı sınır sorunları ve terörizm tehdidi dikkate alındığında dış servisin geçmişte önemli başarılarla da imza attığı, Hindistan Dış İstihbarat Servisi (R&AV)'nin Pakistan ile Bangladeş'in ayrılması sürecinde Bangladeş'in yaratılmasına ciddi biçimde olanak sağlamasının söz konusu başarılarından birisine örnek teşkil ettiği, ABD, İngiltere, BAE, İsrail servisleri ile terörizmle mücadele alanında yoğun işbirliği yaptığı, Servisin önemli bölgesel partnerleri açısından ise Bangladeş ve Nepal'in ön plana çıktığının not edildiği,

- Dış servisi hakkında bilgi olmayan Mynmar'da, Servisin rejimin güvenliği bağlamında öncelikli görevlerinin olduğu, Hindistan ve Çin'e yönelik tarihsel anlamda da tehdit algısı bulunan Mynmar'da ÇHC'nin ekonomik yatırımları ile 1990'lı yıllarda ayrıcalıklı konuma eriştiği, neticede Hindistan ve ÇHC için ulaşım yolları kapsamında da jeostratejik öneme sahip olan Mynmar'ın dış etkilerden uzak bağımsız bir duruş sergileme kapasitesinden uzak olduğu, iç istikrarı korumak amacıyla istihbarat servisinin iç muhalifleri yoğun bir takipte tuttuğunun kaydedildiği,

- Mynmar gibi Güney Asya'da Hindistan ve Çin arasında jeostratejik önemde bir lokasyonda yer alan Nepal'de kökenleri 18. Yüzyıla inen istihbarat kültürünün şekillenmesi açısından belirleyici olan noktanın siyasi iç huzursuzluklar olduğu, istihbarat kültürünü güçlü bir şekilde belirleyen dış bir servisin bulunduğu dair ise bu aşamada kayda rastlanmadığı, devlet güvenliğini önceleyen siyasi yapının güçlü bölgesel komşularına karşı da ihtiyatlı bir tutum sergilemekte olduğunun bildirildiği,

- Butan'da ulusal güvenlik yapıları istihbarat fonksiyonlarını ifa ederken bir istihbarat servisinin olmadığı, bu nedenle Hindistan ile mevcut güvenlik işbirliği anlaşmaları kapsamında istihbarat ihtiyaçlarının Hindistan tarafından sağlandığının not edildiği,

- Yaklaşık çeyrek asırlık bir öyküsü bulunan Maldivlerdeki istihbarat topluluğunun rejimin güvenliği ve terörizmle mücadelede fonksiyonlar üstlendiği, neticede güçlü bir istihbarat kùltürü olmayan Maldivlerde istihbaratın denetimi anlamında güçlü bir farkındalığın da bulunmadığı, Maldivlerde istihbaratın fonksiyonel anlamda güçlenmesi ve yasalar çerçevesinde denetim içerisinde faaliyetlerini ifa edebilmesi için özellikle yasama ve yargı organlarının ciddi sorumluluklar üstlenmesi gerektiğinin vurgulandığı,

- Mutlak monarşi olan Brunei sultanlığında, Başbakan ve Adalet Bakanı da olan Brunei Sultanının, bu küçük ÷lkenin yeraltı zenginliklerinden aldığı finans gücüyle, teknik anlamda donanımlı ve profesyonel amacı Monarşiyi korumak olan bir İstihbarat kùltürü yaratmak için yoğun çaba harcadığının kaydedildiği,

- Geniş bir İstihbarat Topluluğı'na sahip olan Endonezya'da Endonezya Komünist Partisi'nin dağıtılması sürecinde 500 Bin kişinin ölmesi ekseninde yaşananların güvenlik yapısının kodlarını da belirlediği, Avustralya, RF ve Kuzey Kore'nin de içerisinde yer aldığı bir dizi ÷lkenin istihbarat faaliyetlerine karşı koyma, radikal terör ve yaşanan muhtelif krizlerle mücadele etme gibi fonksiyonları da dikkate alındığında, Endonezya'nın birlik ve egemenliğini korumak açısından İstihbarat Topluluğı'nun önemli roller üstlenmeye devam edeceğinin bildirildiği,

- 2002 yılında Endonezya'dan bağımsızlığını kazanan Doğı Timor'da, devlet kurumlarının profesyonelleşmesi anlamında bir süreç işlediği, Avustralya Dış İstihbarat Servisi (ASIS)'in başrolü oynadığı casusluk skandalı örneğinde görüldüğü üzere ÷lkede dış müdahalelere açık bir ortamın da olduğı, Endonezya, Malezya ve Filipin Servisleri ile geliştirilen ilişkilerin bölgede artan Çin etkisine bir ölçüde set çekebileceğı, partizan gelenekten uzaklaşılması ve Kontr Espiyonaj yeteneklerinin geliştirilmesinin de Servis açısından önem taşıdığıının kaydedildiği,

- Temelde 3 İstihbarat Servisine sahip olan Malezya'da, söz konusu servislerin güçlü kaynaklara ve profesyonel bir yapıya sahip olduğı, neticede organize suçlar ve terörizmle mücadele açısından başarılar da sergilediği, bununla birlikte İstihbarat Servislerinin yürütme organı tarafından sıkı bir şekilde kontrol edilmesinin siyasi bir kimlik taşınmasına da sebebiyet verdiği, denetim zafiyeti yaratan bu durumun orta vadede aşılması gereken temel problem olarak vurgulandığı,

- Sri Lanka halkının yüzlerce yıllık işgalci/sömürgeci (Portekiz, Hollanda ve Birleşik Krallık) güçlere direnişinin yarattığı etkileşim temelinde bir istihbarat kùltürüne sahip olduğu, bağımsızlığın kazanılması sonrasında Birleşik Krallık ve İsrail ile ABD Servislerinden eğitim desteği alındığı, komşu Hindistan'ın desteğini alan ayrılıkçı terörizmle mücadelenin temel görev olduğu 1980-1990 döneminde istihbarat alanında merkezîyetçilik eğiliminin de güçlendiğinin kaydedildiği,

- Askeri bir diktatörlük temelinde mutlak monarşi olarak tanımlanan Tayland'da istihbarat servisinin komünizm ile mücadele kapsamında CIA ile yakın ilişki kurduğu, 2000'li yıllarda güney sınır bölgesindeki ayrılıkçı Malay Müslümanları ile mücadelede sert yöntemleriyle ön plana çıktığı gibi CIA için de ülkede sert sorgu tekniklerinin uygulandığı özel bölgeler oluşturduğu, bir dizi istihbarat başarısızlığının da yaşandığı süreçte son dönemde sosyal medyanın takibi gibi güncel siber örneklerin yanı sıra rejim güvenliği açısından gerekli tüm tedbirlerin otoriter bir yaklaşımla hayata geçirilmesine hizmet ettiği, ülkenin demokratikleşmesinin istihbarat kùltürünün daha derinden analizi için fırsatlar yaratabileceğinin vurgulandığı,

- Vietnam örneğinde ise ulusal güvenlik servislerinin rolünden ziyade ülkenin Laos ile mevcut, küresel uyuşturucu ticareti açısından da büyük öneme sahip olan sınırı kapsamında uyuşturucu ticareti ile mücadeleye egemen olan istihbarat toplama yaklaşımlarının değerlendirildiği,

- Küçük ada devleti Singapur'u terörizmden korumak, jeopolitik riskler bağlamında stratejik istihbarat üretmek ve Five Eyes ile teknik iş birliğini yoğunlaştırmak şeklinde bir ajandası olan İstihbarat Servisinin, yarı otoriter bir devlet sisteminin parçası olarak faaliyet gösterdiği, sahip olduğu kolluk yetkileriyle sömürge döneminde polis içerisinde Birleşik Krallık tarafından oluşturulan İstihbarat Bürosunu andırdığı, keza MI6'in 1940-1950 döneminde bölgede yürüttüğü gizli operasyonlar için Singapur'u önemli bir üs olarak kullandığı, 1965'te bağımsızlığın kazanılması sonrasında Singapur yönetiminin İsrail ve Avustralya Servisinden çok boyutlu eğitimi noktasında ciddi destek sağladığı, zira Servisin Endonezya ve Malezya gibi Müslüman komşu ülkelerle yaşanan jeopolitik sorunları da gözetken bir ittifak ve donanım ihtiyacı çerçevesinde hareket ettiği, komünizmle mücadele ve El Kaide ile Jemaah İslamia (JI) ile mücadelenin Servisin çalışma kùltürünü belirleyen diğer öğeler olduğu,

- Geçmiş itibarıyla da örtülü operasyonları kapsamında ön plana çıkan ve 8 ana Teşkilattan oluşan Tayvan İstihbarat Topluluğu'nun, söz konusu yeteneklerini Çin'e yönelik güvenlik kaygıları kapsamında artırma arayışında olduğu, 1949-1987 arasında olağanüstü hal döneminde istihbarat yapısının rejimin güvenliği için çalıştığı, 1980-1990'lı yıllarda rejim muhalifleri ve komünistleri hedef alan "beyaz terör" döneminde Tayvan İstihbarat Topluluğunun da çok aktif biçimde rol oynadığı, Tayvan'ın demokratikleşmesine paralel olarak 1990'larla beraber istihbarat üzerinde yargı ve yasama denetimin de oluştuğu, 2000'li yıllarda Çin kaynaklı siber tehdit ve saldırılar ile mücadele için 7. Bölüm gibi yeni oluşumların temel istihbarat yapısı olan Ulusal Güvenlik Bürosu bünyesinde de hayata geçirildiği,

- Japon Polis Teşkilatı (NPO)'nun ön plana çıktığı dağınık yapıdaki Japonya'da istihbarat topluluğunun gözetiminin tarihsel açıdan bakıldığında ikinci dünya savaşı sonrasında gündeme gelse dahi denetimin yasal alt yapısının oluşturulmasının zaman aldığı, bununla birlikte diğer gelişmiş ülkeler ile kıyaslandığında çok katı bir gözetim ve denetim sistemi bulunmasa dahi merkezi bir görünüm sergilemeyen Japon istihbarat topluluğunun denetimsiz de olmadığı,

- Çin ve Kuzey Kore tehdidini hisseden Güney Kore Ulusal İstihbarat Servisi (NIS)'in çok büyük ölçüde ABD etkisinde oluşturulduğu ve merkezi konumda "ulusal güvenlik" bağlamında çok geniş bir yelpazede faaliyet gösterdiği, girilen bir dizi reforma rağmen Servisin siyasetleşmesinin engellenememesi ve Başkanlık seçimlerindeki partizan tutumu nedeniyle karıştığı skandallar neticesinde 2020 yılında isminin değiştirilerek yetkilerinde azaltmaya ve daha fazla denetime gidilmesine matuf bir reforma tabi tutulduğu, diğer taraftan Güney Kore askeri istihbaratında da 'grupça düşünme' yaklaşımı sebebiyle analiz yeteneğinin kısıtlı olduğu, 2020 yılında Kuzey Kore Servisi'nin Güney Kore Hükümet çalışanını öldürmesine dair delil oluşturan sinyal istihbaratı kaynaklı hassas bilgilerin Mahkeme ile paylaşmasının da istihbarat toplama yöntemlerini deşifre eden bir gelişme olarak çalışmada not edildiği, neticede dış istihbarata yoğunlaşan Servisin denetimi ile Güney Kore'deki diğer istihbarat servislerinin güçlendirilmesi ve aralarında koordinasyonun yaratılmasına dair bir dizi tedbirin hayata geçirilmesinin önemli olduğu, Servisin ABD dışında Japonya ile stratejik düzeyde, Avustralya, Hindistan, Endonezya ve Filipinler Servisleri ile de iyi düzeyde ilişkilerinin olduğunun kaydedildiği,

- Güvenlik devleti olarak tanımlanabilecek olan Kuzey Kore'de kuşatılmışlık hissiyatının siyasi olduğu kadar istihbarat kùltürünü de belirlediği, yabancı ÷lkelerde suikastlar düzenlemek ve adam kaçırmak gibi eylemler gerçekleştiren ve iç/dış gelişmelere hızlı bir şekilde uyum sağlayan Kuzey Kore istihbarat servisinin dış faaliyetlerini olumsuz etkileyen öğelerin ise maddi kaynak sıkıntıları ile yurtdışındaki misyonlarının kısıtlı sayıda kalması olduğu, bununla birlikte son yıllarda siber alanda Servisin yoğun bir şekilde faaliyet gösterdiği, 2017 yılında Bangladeş Bankası'ndan 1 Milyar ABD Doları çalınmasına yönelik siber saldırının arkasında Kuzey Kore Servisi'nin olduğunun ABD Ulusal Güvenlik Ajansı (NSA) yetkililerince bildirildiğinin çalışmada kaydedildiği,

- Savunma ve İçişleri yapılanması içerisinde faaliyet gösteren iki temel Filipin Servisi'nin istihbarat kùltürlerinin gerek sömürge geçmişı gerekse ABD ile 1947'de imzalanan ve komünizmle mücadelede Filipin'i önemli maddi desteğine de kavuşturan güvenlik işbirliği anlaşmaları neticesinde olduğu, Marcos'un Başkanlık döneminin sonlanması ile 1987 yılında kabul edilen Anayasanın güvenlik aparatları için denetimi öngördüğu, bununla birlikte söz konusu denetimin genelde kâğıt üzerinde kaldığı zira yozlaşmanın basına yansıyan örneklerin de gösterdiği üzere varlığını koruduğu, zira siyasi iktidarların istihbarat organizasyonları üzerindeki etkisinin büyük olduğu, ayrıca terörizmle mücadele kapsamında son yıllarda yaşanan istihbarat başarısızlıklarının siyasi iktidar tarafından da halk ile açıkça paylaşılmaya başlandığı, mevcut durumu itibarıyla Filipinler istihbarat yapılanmasının reforme edilmesinin gündemde olduğu,

- Moğolistan İstihbarat Servisi (GIA)'nin, Sovyetler Birliği'nin dağılması sonrası dönemde KGB geleneğinden ayrılarak Sovyet etkisinin yoğun bir şekilde izlendiği diğer Asya ÷lkelerinden ciddi ölçüde ayrıştığı, bu kapsamda İstihbarat örgütünün siyasi baskılara karşı direnç gösterdiği ve ciddi ölçüde siyasallaşmadığı önemli bir örnek olarak da Asya'da istisnai bir şekilde ön plana çıktığı, Servisin siyasileşmemesinde, bu kapsamda ilk aşamada varılan toplumsal mutabakatın yanı sıra sınır anlaşmazlığı sorunları yaşamaması ve RF ile Çin'den 1990'lı yıllarda yoğun bir ilgi görmemesinin yanı sıra ÷lkede organize suç faaliyetinin boyutlanmamasının da etkili olduğu, 1997 yılında Akademi kurmakla birlikte GIA Servisinin personelin eğitimi ve nitelikli bir şekilde donanımı, RF ve Çin gibi iki komşu büyük devletten kaynaklanan tehditlerin bertaraf edilmesi, ayrıca organize suçlarla

mùcadele edilmesi gibi güçlüklerle mùcadele etmekte olduğunun not edildiği,

- Kazakistan'da Sovyetler Birliği dağıtıldıktan sonra çeşitli reformlara tabi tutulan İstihbarat Servislerinin zamanla KGB kùltürüne dönüş yaptığı, siyasi otoritenin ve Ulusal Güvenlik Konseyi'nin sıkı kontrolüne tabi olan İstihbarat Servislerinin komşu Türk devletleriyle iyi ilişkilere sahip olmanın yanı sıra, RF ve Çin'i dengeleyecek bir unsur olarak ABD Servisiyle de önemli ilişkilere sahip olduğunun kaydedildiği,

- Bağımsızlık sonrasında siyasi istikrarı tesis edilemeyen Kırgızistan'da, sınır aşan suçlar, Özbekistan İslam Hareketi vb. örneklerinde terörizm ile mùcadele açısından ön plana çıkan Kırgız Servisi'nin, RF başta olmak üzere bölgesel güçler ile de jeopolitik dengeleri de gözetmeye çalışarak istihbarat alanında yoğun işbirliği sergilediğinin not edildiği,

- Özbekistan'ın 1991 yılında bağımsızlığına kavuşması sonrasında KGB geleneğini koruyarak güvenlik sistemindeki en güçlü yapı haline gelen Ulusal Güvenlik Servisi (SNB)'nin, RF Servislerinin yanı sıra bölgede turuncu devrimlerin gözlemlendiği 2006 yılına kadar özellikle Afganistan ve El Kaide ile mùcadele bağlamında CIA ile de yakın işbirliği içerisinde olduğu, Aralık 2016'da Cumhurbaşkanlığı seçimlerini kazanan şevket Mirzoyev tarafından, Ulusal Güvenlik Servisinin isminin Devlet Güvenlik Servisi (SGB) olarak değiştirildiği ve Servisin yetkilerinin azaltıldığı bir dizi önemli reformun 2017-2018 yıllarında hayata geçirildiği, neticede SGB'nin devlet güvenlik sistemindeki diğer kurumlar tarafından dengelenen bir yapıya dönüştürülmesi stratejisinin izlediği, söz konusu strateji kapsamında yeniden kurgulanan güvenlik sektöründe, Ulusal Muhafızlar ile Başkanlık Devlet Güvenlik Servisi gibi güvenlik-istihbarat yapılarına verilen yeni yetki ve sorumluluklarla temelde Başkanlık rejiminin korunmasının hedeflendiğinin kaydedildiği,

- Tacik Servisinin i ve dış konularda geniş yetkilerle rejimin güvenliği açısından da kilit rolde olduğu, 1992-1997 döneminde yaşanan iç savaşında ülkenin güvenlik anlayışında belirleyici olduğu, Huawei tarafından yüz tanıma sisteminin Duřanbe'de uygulamaya geçirilmesi gibi uygulamaların Çin'e de Tacikistan'da ilave veri kaynaklarına ulaşma fırsatı sunmuş olabileceği, bununla birlikte Servisin temel partnerinin RF Servisleri olduğu, ayrıca ABD ile de terörizm ve uyuşturucu ticareti ile mùcadele kapsamında işbirliğine sahip olunduğunun kaydedildiği,

- KGB geleneğini 1992 yılında bağımsızlığına kavuşması sonrasında Ulusal Güvenlik Bakanlığı bünyesinde yaşatan Türkmenistan'da istihbarat kùltürünü belirleyen diğere ögelerin ise ülkenin BM tarafından tanınan daimi tarafsız pozisyonu, jeostratejik konumu, otoriter Başkanlık sistemi, sınır aşan suçlar ve radikal örgütlerle mücadele olduğunun kitapta vurgulandığı belirtilebilecektir.

KAYNAKÇA

- Biden, Joe. White House. "National Security Strategy." 12 Ekim 2022. 8-November-Combined-PDF-for-Upload.pdf (whitehouse.gov)
- Shaffer, R. (Ed.). (2022). *The Handbook of Asian Intelligence Cultures*. Rowman & Littlefield
- Shaffer, R. (Ed.). (2023). *The Handbook of African Intelligence Cultures*. Rowman & Littlefield